

Tietolipas 301

Harri Mantila

Suomen nykymurteet

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Tietolipas 301

Teos on Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran nimeämien asiantuntijoiden tarkastama.

SKS:n julkaisujen kokoelma kuuluu Unescon Maailman muisti -rekisteriin.

© 2025 Harri Mantila ja SKS

Kannen suunnittelu: Emmi Kyytsönen

Taittomalli: Markus Itkonen

Kannen toteutus: Eija Hukka

Taitto: Maija Räisänen

ISBN 978-951-858-982-5 (nid.)

ISBN 978-951-858-983-2 (EPUB)

ISBN 978-951-858-984-9 (PDF)

ISSN 0562-6129 (nid.)

ISSN 2670-2584 (verkkojulkaisut)

DOI <https://doi.org/10.21435/tl.301>

Teos on lisensoitu Creative Commons BY-NC-ND 4.0

International -lisenssillä, ellei toisin mainita.

(<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.fi>)

Teos on avoimesti saatavissa osoitteessa

<https://doi.org/10.21435/tl.301>

tai lukemalla tämä QR-koodi mobiililaitteella.

PunaMusta Oy, Turenki 2025

Sisällys

Esipuhe ja kiitokset 7

1 JOHDANTO 10

- 1.1 Murre, kulttuuri ja identiteetti 12
- 1.2 Murreaineistot ja -arkistot 15
- 1.3 Dialektologian ja sosiolingvistiikan teorioita ja menetelmiä 19
- 1.4 Terminologiasta 27
- 1.5 Suomen murteiden jaotus 29
 - 1.5.1 Murteiden perinteinen pääjako itä- ja länsi-murteisiin 29
 - 1.5.2 Murrealueiden syntyhistoriaa 32
 - 1.5.3 Murteiden uusi jako itä-, länsi- ja pohjois-murteisiin 36
 - 1.5.4 Murrerajojen luonteesta 42

2 NYKYMURTEIDEN LAAJALEVIKKISIÄ PIIRTEITÄ 45

- 2.1 Konsonantiston ilmiöitä 45
 - 2.1.1 *t:n* astevaihtelu 45
 - 2.1.2 *lk-* ja *rk-*yhtymien astevaihtelu 54
 - 2.1.3 *ts-*yhtymän vastineet 55
 - 2.1.4 Geminaatioilmiöt 58
 - 2.1.5 Jälkitavujen vokaalienvälinen *h* 64
- 2.2 Vokaaliston ilmiöitä 67
 - 2.2.1 Pitkän *AA:n* diftongiutuminen 67
 - 2.2.2 Diftongien avartuminen 69
 - 2.2.3 Diftonginreduktio 70

2.2.4	Svaavokaali	72
2.2.5	Jälkitavujen <i>A</i> -loppuiset vokaaliyhtymät	74
2.2.6	Labiaalistuminen	81
2.2.7	Jälkitavujen <i>i</i> -loppuiset diftongit	82
2.2.8	<i>i:n</i> loppuheitto	83
2.2.9	<i>A:n</i> loppuheitto	84
2.3	Morfologisia ja morfosyntaktisia ilmiöitä	85
2.3.1	Inessiivin pääte	85
2.3.2	Yksikön 3. persoonan <i>pi</i> -pääte	87
2.3.3	Monikon 1. ja 3. persoonan verbimuodot	88
2.4	Persoonapronomininit	89
3	ALUEKATSAUS	95
3.1	Länsimurteet	96
3.1.1	Lounaismurteet	96
3.1.2	Lounaiset välimurteet	102
3.1.3	Hämäläismurteet	105
3.1.4	Pääkaupunkiseudun murteesta	113
3.1.5	Etelä-Pohjanmaan murteet	117
3.2	Itämurteet	123
3.2.1	Savolaismurteet	126
3.2.2	Kaakkoismurteet	137
3.3	Pohjoismurteet	142
3.3.1	Keskipohjalaiset murteet	145
3.3.2	Pohjoispohjalaiset eli Oulun seudun murteet	147
3.3.3	Peräpohjalaiset murteet	150
4	NYKYMURTEIDEN VARIAATIOSTA KOKOAVASTI	157
	Merkintätavat	161
	Foneettiset merkit	162
	Lähteet ja lyhenteet	163
	Kirjoittaja	176
	English abstract	177
	Hakemisto	180

Esipuhe ja kiitokset

Tämä kirja on suunnattu oppikirjaksi suomen kieltä yliopistossa opiskeleville. Taso vastaa suunnilleen toisen opiskeluvuoden tietoja. Tämä tarkoittaa, että lukijalla on hyvä käsitys suomen kielen rakenteesta ja että hän hallitsee kielitieteen peruskäsitteistön. Tarkoitus on, että kirja olisi ajantasaistettu versio Martti Rapolan klassisesta oppikirjasta *Johdatus suomen murteisiin* (1947) ja että sitä voitaisiin käyttää murteita ja nykypuhekieltä käsittelevillä opintojaksoilla oheismateriaalina. Kirja soveltuu myös kaikille muille murteista kiinnostuneille.

Kirja poikkeaa kaikista aiemmista suomen murteiden esityksistä siten, että kuvaus on tuotu nykyhetkeen ottamalla huomioon perinteisen murteentutkimuksen tulosten rinnalle kaikki se tietämys, mikä nykyään on olemassa puhutun suomen muutoksesta ja variaatiosta. Nykymurre on kirjassa määritelty laajasti. Se kattaa koko puhutun suomen kielen variaation, vanhat ja muuttuneet murteet, kaupunkien ja maaseudun kielen sekä yksilöittäin ja tilanteittain vaihtelevan puhekielen. Päämurteet on jaettu totutun itä-länsi-kahtiajaon sijasta kolmia länsi-, itä- ja pohjoismurteisiin.

Kirjan rakenne on samantyyppinen kuin mainitussa Rapolan teoksessa. Johdantoluvun jälkeen kuvataan suomen kielessä esiintyviä laaja-alaisia ja runsaasti varioivia piirteitä, joista on paljon tutkimustietoa. Tällaisia ovat esimerkiksi *t:n* heikon asteen vastineet eli yleiskielen *d:n* vastineet, *ts*-yhtymän vastineet ja pitkän *aa:n* ja *ää:n* diftongiutuminen. Laaja-alaisen murteellisuuksien jälkeen on katsaus murrealueisiin, ja siinä esitellään kaikkien alueiden erikoispiirteitä. Murrepiirteet on esitetty hierarkkisesti: ensin otetaan esille

päämurrealuetta yleisesti luonnehtivat seikat, sitten tiettyä aluetta, esimerkiksi hämäläis- tai savolaismurteita, yleisesti luonnehtivat seikat, ja lopuksi on vielä kuvattu joitain alaryhmien erikoispiirteitä.

Laaja-alaisten murrepiirteiden kuvauksessa on otettu esille pääasiassa niitä piirteitä, jotka nykymurteissa ovat eläviä. Aluekatsauksessa tarkastellaan kuitenkin myös joitain harvinaisia arkaismeja, jotta lukijalle hahmottuisi kuva puhutun kielen vaihtelun ja muutoksen laajuudesta. Samasta syystä joidenkin ilmiöiden kohdalla on esitetty kantasuomen rekonstruktioita, jotka valaisevat kuvattavan ilmiön kehitystä. Rekonstruktiot voi helposti myös ohittaa, jos lukijan tiedot eivät vielä riitä niiden ymmärtämiseen.

Karttoja on vain viisi. Tähän on kaksi syytä: Ratkaisulla on pyritty hälventämään termiin *murre* liittyvää alueellista assosiaatiota ja korostamaan sosiaalisten seikkojen, kielen muuttumisen ja variaation osuutta. Ovathan maantieteelliset murrerajat nykyään entistä häilyvämpiä kontaktien ja lisääntyneen maassamuuton ansiosta. Toiseksi karttoja eri murrealueista ja erilaisten ilmiöiden levinneisyydestä on jo aiemmin julkaistu paljon. Kirjassa onkin aina mainittu, missä Kettusen (1940a) murrekartaston kartassa on esitetty ilmiön levikki.

Murrenäytteitä kirja ei sisällä, koska niitäkin on julkaistu paljon eri aikoina. Viimeisin on Lyytikäisen, Rekusen ja Yli-Paavolan toimittama (2013) laaja murrenäytteiden kokoelma, jossa on näyte jokaisesta suomenkielisestä pitäjästä. Näytteet ovat myös äänitiedostoina kuunneltavissa *Kotimaisten kielten keskuksen* verkkosivulla kohdassa Suomen murrekirjan äänitteet¹. Kirjassa on myös hyvin tarkat pitäjäkohtaiset murrekartat.

Olen pyrkinyt tiivistämään, esittämään olennaisen ja luomaan yleiskatsauksen. Monet mielenkiintoiset ja ehkä tärkeätkin seikat ovat silloin jääneet kuvauksen ulkopuolelle. Teoksessa on kuitenkin laajahko lähdeluettelo, joka kattaa suomalaisen murteentutkimuksen keskeisimmän kirjallisuuden, ja mukana on myös joitain

1 <https://kotos.fi/sanakirjat/suomen-murteiden-sanakirja/murreaanitteita/suomen-murrekirjan-aanitteet/>

opinnäytetöitä. Näin lukija halutessaan löytää helposti lisätietoa kuvatuista murreilmiöistä.

Teoksen oppikirjaluonteen mukaisesti lähdeviittaukset eivät ole aivan niin tarkkoja ja laajoja kuin tutkimustekstissä. Kirjassa on siteerattu paljon erilaisia kokoomateoksia ja -artikkeleita, joiden yhteydessä ei ole aina palattu kaikkiin alkuperäislähteisiin, jotka usein ovat olleet eri yliopistoissa valmistuneita opinnäytteitä. Lähdeviitteessä on näissä tapauksissa käytetty ilmausta *kokoavasti*. Tällainen kokoomateos on esimerkiksi Nuolijärven ja Sorjosen raportti *Miten kuvata muutosta* (2005), joka kokoaa yhteen Kotimaisten kielten keskuksen murteenseurauhankkeen ensimmäisen kierroksen tuloksia.

Kiitän Suomalaisen Kirjallisuuden Seuraa siitä, että se on ottanut tämän teoksen julkaisusarjaansa. Erityisen kiitoksen ansaitsevat kirjan kaksi nimetöntä arvioijaa, jotka ovat esittäneet käsikirjoitukseen koko joukon tarpeellisia korjauksia ja muutosehdotuksia. Ne ovat olennaisesti parantaneet kirjan laatua. Kaikista jäljelle jääneistä virheistä ja epätarkkuuksista olen luonnollisesti vastuussa itse.

Oulussa kesäkuussa 2025

Harri Mantila

1 Johdanto

Suomessa on harjoitettu systemaattista murteiden tutkimusta eli *dialektologiaa* jo 1800-luvun lopusta saakka. Samalla on kerätty laajat aineistot, jotka nykyään ovat suurelta osin myös digitaalisesti tallennettuja ja saatavilla verkossa. Meillä onkin varsin kattava kuva siitä, millaisia vanhat kansanmurteemme ovat. 1970-luvulta lähtien on tutkittu myös sitä, miten murteet ovat muuttuneet kaupungistumisen, muuttoliikkeen ja median vaikutuksesta. Tällaista tutkimusta, jossa kielen muuttumista ja vaihtelua selitetään erilaisen sosiaalisten muuttujien mukaan, kutsutaan *sosiolingvistiikaksi*.

Sosiolingvistisessä tutkimuksessa muuttujia ovat esimerkiksi ikä, sukupuoli, sosioekonominen asema tai ammatti. Tämän tutkimusperinteen tuloksena myös nykymurteiden kehityksestä ja vaihtelusta eli *variaatiosta* on melko tarkka kuva. Tiedämme, mitkä murrepiirteet ovat säilyviä, mitkä yleistäviä ja mitkä taas ovat häviämässä. Tutkimuksen tulokset ovat kuitenkin olleet hajallaan eri tutkimuksissa ja opinnäytteissä.

Tässä kirjassa murteiden kuvaukseen liitetään mukaan sosiolingvistinen tutkimustieto puhutun suomen kielen muuttumisesta ja variaatiosta. Murre on nyky-Suomessa yhtäältä yhä enemmän myös sosiaalinen ja identiteettiin liittyvä seikka, mutta toisaalta alueellinenkin vaihtelu on edelleen olemassa, ja välistä saattaa tavata nuoriakin henkilöitä, jotka puhuvat kutakuinkin selvästi kotimaakuntansa murretta. Lisäksi viime aikojen murrebuumi, jossa murretta on käytetty spontaanin puheen ulkopuolisissa tilanteissa myös kirjoitetussa muodossa, on ollut omiaan lujittamaan murteiden asemaa. Kirjassa pohditaan lyhyesti myös murteiden kulttuu-

risia merkityksiä, ja murrealueiden esittelyn yhteydessä viitataan välistä myös siihen, ketkä kirjailijat ovat teoksissaan viljelleet kyseistä murretta.

Suomen kielen murteista on ennen tätä ilmestynyt useita kokonaiskuvauksia. Klassinen suomen murteiden yleisesitys on Lauri Kettusen *Suomen murteet*, joka käsittää kolme osaa: *I Murrenäytteitä* (1930a), *II Murrealueet* (1930b), *III A Murrekartasto* (1940a) ja *III B Selityksiä murrekartastoon* (1940b). Martti Rapola julkaisi vuonna 1947 lyhyen yleiskatsauksen *Johdatus suomen murteisiin*, joka on kuulunut monien fennistisukupolvien tutkintovaatimuksiin. Vuonna 1966 Rapola julkaisi teoksen *Suomen kielen äännehistorian luennot*, joka on perinpohjainen kielihistoriallinen katsaus puhutun suomen kielen rakenteesta. Se ei sisällä eri murrealueiden esittelyä.

Kalevi Wiik julkaisi vuonna 2004 suomen murteista esityksen, jossa kvantitatiivisin menetelmin tarkastellaan eri murteiden välisten rajojen jyrkkyyttä. Vuonna 2006 Wiik julkaisi teoksen *Sano se murteella* (2006a), ja samana vuonna hän täydensi esitystään julkaisemalla murrekartaston (2006b), joka käsittää 190 levikkikarttaa. Tätä kirjoitettaessa viimeisin suomen murteiden yleisesitys on Erkki Lyytikäisen, Jorma Rekusen ja Jaakko Yli-Paavolan toimittama *Suomen murrekirja* (2013), joka on murrenäytteiden kokoelma mutta sisältää myös kuvauksen kaikkien murteiden tärkeimmistä tuntomerkeistä.

Aiemmin julkaistuista suomen murteiden esityksistä käsillä oleva oppikirja poikkeaa siinä, että se tarjoaa ajantasaisen kuvauksen puhutun suomen tilanteesta. Tähän perustuu myös ratkaisu, jossa murrealueiden esittely poikkeaa edellisistä esityksistä. Totutun itä- ja länsimurteisiin perustuvan jaon sijasta esitellään oman ryhmänään pohjoismurteet Heikki Paunosen (1991) ehdotuksen mukaisesti. Koska kirja on tarkoitettu ensisijaisesti akateemiseksi oppikirjaksi, tällainen käsittely palvelee sellaisia fennistiikan opiskelijoita, jotka ovat syntyneet uuden vuosituhannen puolella.

1.1 Murre, kulttuuri ja identiteetti

Edellä jo mainittiin, että murre ei ole nykyään enää pelkästään maantieteellinen seikka. Yhä useammin murteenkäytön rajat kulkevat sosiaalisten ryhmien välillä. Nykysuomalaisen puhekielen variaatiota ja muutosta kartoittavassa tutkimuksessa on paljon havaintoja siitä, että eri murrepiirteiden käytössä eri sukupolvet edustavat erilaista kielenkäyttöä. Myös sukupuolten välillä on havaittu merkitäviä eroja. Sosioekonomisten ryhmien välisiä kielenkäytön eroja on tutkittu vähemmän, mutta selvää tietysti on, että tällaistakin variaatiota nykysuomessa esiintyy. Erityisen selvästi murrepiirteiden katoamista ja säilymistä Suomessa säätelee tiettyihin murrepiirteisiin liittyvä *sosiaalinen merkitys*.

Suomessa eri maakuntien asukkaisiin liittyy stereotyyppisiä käsityksiä. Meille ovat tuttuja puheet iloisista karjalaisista, lupsakkaista mutta kieroista savolaisista, hitaista hämäläisistä, vakaista, jäyhistä ja ylpeistä eteläpohjalaisista ja niin edelleen. Maakuntastereotypiat periytyvät jo 1800-luvulta, ja monet niistä ovat peräisin Topeliuksen *Maamme kirjasta*, jota pitkään käytettiin koulujen oppimateriaalina. Tällaiset maakunnalliset stereotypiat ovat saaneet aikaan sen, että myös kyseisten maakuntien murteeseen liitetään tiettyjä merkityksiä. Niinpä esimerkiksi persoonapronomineja *mie* ja *sie* saatetaan pitää iloisina ja mukavan kuuloisina, koska niihin liitetään myönteisiä Karjala-mielikuvia, ja tutkimus onkin osoittanut, että nämä persoonapronominityytit ovat nykyään säilyviä. Vastaavasti savolaistyyppistä diftongiutumista (esim. *moa* ~ *mua*, *peä* ~ *piä*) voidaan pitää maalaisena ja huvittavana, ja tämän piirteen käyttö onkin nykyään vähenemään päin. (Kokoavasti ks. esim. Mantila 2004.) Murrepiirteisiin liittyvien sosiaalisten ja kulttuuristen merkitysten yhteydessä puhutaan nykyään kielen *indeksisyydestä* (tästä ks. esim. Sorjonen, Lehtonen & Rouhikoski 2015: 17–21.)

Suomessa vallitsi 1990-luvulla murrebuumi, jonka tuloksena julkaistiin paljon erilaista murteella kirjoitettua aineistoa, esimerkiksi sarjakuvia (Asterix, Aku Ankka), paikallislehtiä ja jopa katekismus käännettiin usealle murteelle. Yleistajuisia murresanakirjoja julkais-

tiin esimerkiksi Savon (Eskelinen 1995), Etelä-Pohjanmaan (Karhu 1998), Oulun (Ukkola 2000) ja Peräpohjolan (Arvola 1999) murteesta sekä Stadin slangista (Mäkelä 1998). Näiden teosten esipuheissa on esitetty murteella julkaisemisen syiksi paitsi paikallisuuden korostaminen ja paikalliskulttuurin vaaliminen myös murteen tallentaminen, koska murteen arvellaan olevan katoamassa. Usein murteen on katsottu olevan hauskaa, ja sitä on käytetty huumorin välineenä. (Eskelinen 1995 6; Ukkola 2000: 5–9; Koski 2002: 73–74.)

Suomalaiseen viestintäkulttuuriin kuuluu, että julkisessa puheessa, esimerkiksi mediassa, sallitaan murteen ja muun arkisen puhekielen käyttö tiettyyn rajaan saakka. Esimerkiksi monet johdatavat poliitikot ovat käyttäneet tällaista kieltä. Monet muistavat entisen presidenttimme Mauno Koiviston tokaisun *jottan tarttis tehrä*. Eduskunnan puhemies Riitta Uosukainen vannoi aikanaan, että *mie en höynähä*. Selvää on, että edellä mainitut poliitikkojen lausahdukset merkitsevät murreasuisina ihan muuta kuin siinä ta-pauksessa, että ne olisi esitetty yleiskielellä.

Murteen mukana tulee affektinen ja kulttuurinen merkitys. Kaikissa maissa tai kulttuureissa ei kuitenkaan pidetä hyväksyttävänä, että nimekäs poliitikko puhuisi julkisuudessa murretta. Esimerkiksi monet Itä-Euroopan kulttuurit vaativat standardikielen käyttöä julkisuudessa, ja murteen puhuminen mielletään maalaiseksi ja sivistymättömäksi. Samoin on Englannissa, jossa murre kertoo alemmasta sosiaalisesta asemasta. Norja taas on tunnettu esimerkiksi siitä, että julkisissakin tilanteissa puhujan murretausta saa kuulua, ja maassa on lisäksi kaksi kirjakieltäkin *nynorsk* (uusnorja) ja *bokmål* (kirjakieli), jotka poikkeavat selvästi toisistaan (Paunonen 1982b: 45–46; Kvam 2021). Suomi kuuluu viestintäkulttuuriltaan jonnekin näiden ääripäiden välimaastoon.

Murteen sosiaaliset ja kulttuuriset merkitykset eivät liity pelkäämään kollektiivisesti maakuntiin tai muihin maantieteellisiin alueisiin. Murre voi rakentaa myös yksilön identiteettiä, joko tietoisesti tai tiedostamatta. Kansainvälisessä sosiolingvistisessä tutkimuksessa on havaintoja jo 1960-luvulta lähtien siitä, että yksilön sitoutuneisuus kotiseutuunsa vaikuttaa siihen, käyttääkö hän alueen

murretta vai ei. Tällaisia tuloksia on saatu myös Suomessa. Johanna Vaattovaara (2009) on tutkinut tornionlaaksolaisen Pellon kunnassa asuvien nuorten samastumista kotiseutuunsa ja sen suhdetta paikallisen murteen ehkä leimallisimman piirteen, jälkitavujen vokaalienvälisen *h:n*, käyttöön (esim. *talhoon, sauhnaan*). Vahvasti kotiseutuunsa samastuvilla nuorilla *h:n* käyttö oli yleisempää kuin niillä, joille Pello kotiseutuna ei merkinnyt yhtä paljon. Samansuuntaisia tuloksia saatiin jo 1970- ja 1980-luvun taitteessa, kun Jyväskylässä tutkittiin osana *Nykysuomalaisen puhekielen murros* -hanketta eteläpohjalaisten lukiolaisten ja opiskelijoiden murteen säilymistä ja todettiin selvä yhteys kotiseutusedonaisuuden ja murteellisuuden välillä (Mielikäinen 1981a: 113–124).

Nykyään yksilökohtaista identiteettiä ja henkilöbrändiä rakennetaan myös sosiaalisessa mediassa ja erilaisissa verkkoympäristöissä. Esimerkiksi Youtubessa useat videobloggaajat eli vloggaajat käyttävät murretta luodakseen välitöntä ja humoristista ilmapiiriä. Samalla saatetaan indeksoida ei-helsinkiläisyyttä. Tilanteisella vaihtelulla vloggaaja saattaa myös erottaa erilaisia rooleja siirtymällä välillä murteesta yleiskielisempään ilmaisuun. Jotkut saattavat esiintyä murteen asiantuntijoina ja esitellä opettavaisesti oman tai jonkin toisen murteen piirteitä. (Sundqvist 2022: 85–91.)

Vaikka murrebuumi on nyttemmin hiukan laantunut, murretta käytetään edelleen eri yhteyksissä myös julkisesti. Murre näkyy ja kuuluu 2020-luvun suomalaisessa kielimaisemassa kaikkialla. Se näkyy mainoksissa ja julkisissa kylteissä, paikkakuntien esittelyvideoissa, ravintoloiden ruokalistoissa ja joskus jopa virallisissä teksteissä. Murretta kuullaan arkipuheen lisäksi radiossa ja televisiossa. Kielellinen variaatio on vahvasti osa suomalaista viestintäkulttuuria. Murteen julkinen käyttö on kielen ilmaisuvarojen laajempaa käyttöönottoa, mutta ymmärrettävästi se herättää välillä myös kielteisiä reaktioita.

Kuva 1. Paikallisidentiteettiä ja murteen julkista käyttöä. Näkymä Oulun torilta toukokuussa 2025. Kuva: Harri Mantila.

1.2 Murreaineistot ja -arkistot

Systemaattinen murteiden tallennustyö aloitettiin Suomessa jo 1800-luvun lopussa. Tuolloin suomen kielen tutkimuksen suurmies E. N. Setälä julkaisi suuren sanakirjaohjelmansa, jonka yhtenä tavoitteena oli saada aikaan suomen murteiden sanakirja. Materiaalin kokoamiseksi aloitettiin sanaston keruutyö lähettämällä stipendiaatteja eri puolille maata. Keruun tuloksena onkin ilmestynyt useita laajoja yhden pitäjänmurteen sanastoja, joista esimerkiksi voi mainita R. E. Nirvin *Kiihtelysvaaran murteen sanakirjan* (1974–1981). Suurin osa sanastosta on saatu suomen kielen opettelijoiden niin kutsuttuina cum laude -töinään tekemistä kokoelmista sekä aivan tavallisten kansanilmien keräelmistä. Murteiden sanastoa on nimittäin saatu paljon talteen vastaajaverkoston avulla. Nämä vastaajat ovat olleet äidinkielestään kiinnostuneita tavallisia suomalaisia, jotka ovat lähettäneet tietoja *Suomen murteiden sana-*

arkistoon (SMSA). Pitkään julkaistiin myös *Sanastaja*-nimistä lehteä, jossa pyydettiin vastaajia lähettämään sanoja kunkin numeron aihepiiristä.

Suomen murteiden sana-arkiston materiaalia on kertynyt yli 8 miljoonaa sanalippua, ja materiaalista toimitetaan koko ajan *Kotimaisten kielten keskuksessa* eli *Kotuksessa Suomen murteiden sanakirjaa* (SMS), josta on tähän mennessä ilmestynyt paperisena kahdeksan osaa, aakkosväli *a – kurvottaa*. Tämän jälkeen sanakirja on ilmestynyt verkossa vuodesta 2012 alkaen, ja vuosittain julkaitaan uusia sana-artikkeleita noin 6 000 kappaletta. Valmiissa sanakirjassa arvioidaan olevan aikanaan 350 000–400 000 eri sanaa. (Kotimaisten kielten keskuksen kotisivut).

Myös murteiden muoto-oppia on tallennettu systemaattisesti. *Muoto-opin arkisto* (MA) on perustettu vuonna 1967. Aineiston keruun ja järjestämisen ohjenuorana toimi Terho Itkosen laatima *Muoto-opin keruuopas* (1969). Nykyään on käytössä *Muoto-opin arkiston opas* (2003), jonka on toimittanut Toni Suutari. Siinä kerättävä muoto-opillinen aines on järjestetty tietyn signumiston mukaan. Täydellisiä kokoelmia on nykyään olemassa 139 pitäjätä² eri puolilta maata tasaisesti eri murrealueilta, ja yksi pitäjänkokoelma saattaa käsittää jopa yli 3 000 lippua. Muoto-opin arkiston paperiset kokoelmat on nykyään digitoitu, ja *digitaalinen muoto-opin arkisto* (DMA) on osa *Kielipankin*³ aineistoja. Seuraavilla sivuilla on kaksi esimerkkiä Muoto-opin arkiston paperisista lipuista.

Lauseopin arkisto (LA) on perustettu vuonna 1967 Turun yliopiston yhteyteen. Lauseopin arkiston murteita koskeva aineisto on siirretty Kielipankkiin, ja tämän korpuksen nimi on *Lauseopin arkiston murrekorpus*. Aineisto käsittää morfologisesti ja syntaktisesti koodatut tunnin mittaiset murretekstit 123 pitäjätä.

2 *Pitäjä* tarkoittaa samaa kuin *kunta*. Murteentutkimuksessa ja muuallakin historiallisissa ja kulttuurisissa yhteyksissä operoidaan usein käsitteellä *pitäjä*. Monet pitäjät ovat nykyään yhdistyneet suuremmiksi kunniksi.

3 *Kielipankki* on erilaisia teksti- ja puheaineistoja sisältävä verkkopalvelu ([Kielipankin verkkosivut](#)).